

Zeszyty Naukowe

Ukraina i Białoruś

Wydanie 10/2025

Wydano za zgodą:

GFPS-Polska Stowarzyszeni Naukowo-Kulturalne w Europie Środkowej i Wschodniej

KRS: 0000160875

Skrytka Poczтовая 34

00-950 Warszawa I

Niniejsza publikacja jest efektem interdyscyplinarnych prac
Stypendystów Stowarzyszenia GFPS z 2024 roku.

Program Stypendialny GFPS jest ufundowany przez Fundację Współpracy
Polsko-Niemieckiej.

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ

STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Skład: Jakub Jałowiec, redakcja@gfps.pl

Warszawa, 2025

Spis treści

Spis treści	4
Wsparcie informacyjne uchodźców z Ukrainy: dobre praktyki stosowane przez Fundację «Instytut Polska-Ukraina»	
– Ivan Kysloshchuk	5
Wpływ narracji Wielkiego Księstwa Litewskiego na białoruską tożsamość narodową	
– Kseniya Liubaya	19

Wsparcie informacyjne uchodźców z Ukrainy: dobre praktyki stosowane przez Fundację «Instytut Polska-Ukraina» – Ivan Kysloshchuk

Punkt informacyjny na Dworcu w Monachium, 13 marca 2022 rok. Autor: [Matthias Sebulke](#).

Licencja: [Creative Commons Attribution 2.0 Germany](#).

Wstęp

Celem projektu jest zwrócenie uwagi na ważność wsparcia informacyjnego w procesie integracji uchodźców z Ukrainy, a także opisanie dobrych praktyk w tym zakresie, stosowanych w Fundacji «Instytut Polska-Ukraina».

Pomysł na projekt powstał w wyniku mojej działalności społecznej i zawodowej. Od kilku lat jestem związany z Fundacją «Instytut Polska-Ukraina», której misją jest wsparcie społeczności ukraińskiej w Polsce w takich obszarach jak: informowanie, aktywizacja i rzecznictwo. Głównym projektem organizacji jest medium dla Ukraińców

mieszkających w Krakowie: UAinKrakow.pl, działające od 2018 roku. Jeszcze w styczniu 2022 roku portal miał około 30 tysięcy wyświetleń miesięcznie, zespół redakcyjny składał się z 4 osób, a głównymi odbiorcami były migranci z Ukrainy. Z kolei, po wybuchu pełnoskalowej rosyjskiej inwazji w Ukrainie liczba wyświetleń wzrosła prawie dziesięciokrotnie. W pracę redakcji w pewnym momencie było zaangażowanych ponad 20 pracowników i wolontariuszy. Natomiast przeważająca większość działań informacyjnych została skierowana do uchodźców z Ukrainy, dla których platformy organizacji stały się jednym z głównych

źródeł informacji na temat uzyskania pomocy i adaptacji w Krakowie. Co więcej, redakcja zaczęła współpracować z wieloma organizacjami międzynarodowymi, instytucjami miejskimi i biznesem w zakresie informowania o ich projektach pomocowych dla uchodźców z Ukrainy.

Trwający kryzys uchodźczy zmusił organizację do gwałtownej transformacji. W tym procesie były zarówno sukcesy, jak i niepowodzenia. Bez względu na to dzięki wspólnemu wysiłkowi pracowników fundacji, a także jej wolontariuszy, partnerów i samych beneficjentów udało się odkryć pewne dobre praktyki w zakresie wsparcia informacyjnego społeczności uchodźczej. Niemniej jednak z powodów ograniczonych zasobów czasowych, kadrowych i finansowych nigdy nie były one w odpowiedni sposób zbadane i opisane.

Projekt stypendialny jest częścią mojej szerszej działalności naukowej, w ramach której badam dobre praktyki organizacji w zakresie wsparcia informacyjnego uchodźców z Ukrainy, zaś jako jej wynik w najbliższej przyszłości powstaną praca magisterska oraz artykuł naukowy. Jestem przekonany, że zidentyfikowanie i opisanie tych dobrych praktyk może zarówno przyczynić się do zwiększenia skali oddziaływania organizacji, jak i przynieść korzyści dla innych podmiotów, prowadzących podobną działalność. Może także stanowić punkt

wyjścia dla dalszych badań nad rolą wsparcia informacyjnego w trakcie kryzysów uchodźczych, bądź rolę mediów migranckich we wsparciu swojej społeczności.

W ramach projektu stypendialnego postanowiłem jednak skupić się na opisanu tylko tych dobrych praktyk, które mogą być łatwo zastosowane w innych podmiotach, na przykład w organizacjach pozarządowych, chcących skierować swoją działalność do społeczności ukraińskiej w Polsce. W tym celu wykorzystałem analizę danych zastanych, obserwacje oraz badania autoetnograficzne. Ponadto chciałem pokazać w szerszym kontekście istotność wsparcia informacyjnego w procesie integracji uchodźców z Ukrainy w oparciu o przegląd literatury.

Nierówność informacyjna

Od lat 80. ubiegłego wieku świat zaczął przechodzić z epoki industrialnej do etapu społeczeństwa informacyjnego. Etap ten charakteryzuje się tym, że obecnie informacja jest kluczowym zasobem ekonomicznym, a postęp w jej dziedzinie wpływa na różne sfery, między innymi, takie jak: jakość życia, edukacja, zatrudnienie, gospodarka, sposoby spędzania czasu wolnego. W takich warunkach ograniczony dostęp do informacji może stwarzać poważne bariery dla wrażliwych grup w pełnowartościowej partycypacji w życiu

społecznym (Budziewicz-Guźlecka, 2010, pp. 243–247).

Problem ten był opisywany przez wielu badaczy. Niemniej jednak wśród nich nie ma konsensusu odnośnie do tego, jakiego terminu używać w celu opisanego tego, jak ograniczony dostęp do informacji może prowadzić do wykluczenia społecznego. W literaturze można spotkać takie terminy jak: wykluczenie informacyjne, luka wiedzowa, ubóstwo informacyjne, podział informacyjny, podział cyfrowy. Lianghi Yu używa terminu nierówność informacyjna, traktując go jako najbardziej kompleksowy i całościowy. Definiuje nierówność informacyjną jako «wielowymiarowe różnice pomiędzy jednostkami, wspólnotami, lub krajami w wykorzystywaniu zasobów informacyjnych na rzecz ich funkcjonowania i rozwoju». Píše, że pozostałe wyżej wymienione pojęcia opisują tylko poszczególne formy nierówności informacyjnej, skupiając się na jej odrębnych aspektach (Yu, 2011). Zgadzam się z tą opinią badaczki, więc w dalszej części pracy będę posługiwał się terminem nierówność informacyjna. Bez względu na różnice w sposobie definiowania badacze zgadzają się, że nierówność informacyjna negatywnie oddziałuje zarówno na ogół społeczeństwa jak i na jednostki, zwłaszcza jeżeli należą one do wrażliwych grup. Rita Marcella i Gobinda Chowdhury piszą, że informacja odgrywa istotną rolę w we

wzmocnieniu wrażliwych grup, będąc zarówno narzędziem dla przełamywania barier społecznych jak i instrumentem dla zmiany dyskursu społecznego (Marcella & Chowdhury, 2020). Zdaniem Johna Abdula Kargbo, nierówność informacyjna sprzyja łamaniu praw obywatelskich, a nawet przejmowaniu władzy przez reżimy niedemokratyczne. Ponadto zatrzymuje rozwój zarówno biznesu, jak i sektora publicznego oraz społeczeństwa. W związku z tym informacja musi być traktowana jako dobro publiczne i podstawowa potrzeba człowieka (Abdul Kargbo, 2002).

Polska badaczka Agnieszka Belca wskazuje, że nierówność informacyjna negatywnie wpływa na różne dziedziny, takie jak: gospodarka, edukacja, życie społeczne i kulturowe oraz sfera techniczno-informacyjna. Do najbardziej znaczących skutków tego zjawiska badaczka zalicza: ograniczenie komunikacji interpersonalnej, pogłębienie nierówności pomiędzy osobami narażonymi na wykluczenie a elitą informacyjną oraz rozmaite patologie społeczno-kulturowe (Belca, 2013, p. 244).

Wśród czynników, które mogą powodować lub potęgować nierówność informacyjną badacze wyodrębniają następujące:

- braku umiejętności zdobywania, oceny i wykorzystania informacji;
- ograniczona dostępność zasobów materialnych, potrzebnych do korzystania z mediów cyfrowych, takich

jak: sprzęt, prąd, łączność internetowa, oprogramowanie, itd.

- bariery mentalne, powodujące niechęć lub brak motywacji do korzystania z mediów cyfrowych;
- brak utrwalonych praktyk kulturowych lub przyzwyczajęń, związanych z pewnymi sposobami zdobywania informacji, na przykład, brak kultury czytania lub odwiedzania bibliotek;
- narodowe i międzynarodowe regulacje i polityki, związane z przepływem informacji, na przykład cenzura państwowa;
- ograniczona dostępność językowa treści;
- niedostosowanie mediów cyfrowych do potrzeb poszczególnych grup użytkowników, na przykład osób z niepełnosprawnością;
- ograniczona widoczność w sieci pewnych treści ze względu na funkcjonowanie algorytmów mediów społecznościowych i wyszukiwarek;
- dezinformacja i propaganda (Abdul Kargbo, 2002; Bartol et al., 2021; Dijk, 2020; Graham, 2011; Marcella & Chowdhury, 2020; OECD, 2001; Городенко, 2012).

W sytuacji uchodźców z Ukrainy nierówność informacyjną najbardziej mogą potęgować takie czynniki, jak:

- bariera językowa;
- brak przyzwyczajęń korzystania z pewnych sposobów zdobywania informacji, na przykład z polskich portali informacyjnych;

- niedostosowanie polskich mediów cyfrowych, na przykład stron rządowych czy mediów, do potrzeb odbiorców ukraińskich.

W dalszej części pracy zostaną szczegółowo opisane potrzeby informacyjne społeczności ukraińskiej w Polsce oraz korzyści, które może przynieść ich zaspokojenie.

Potrzeby informacyjne społeczności ukraińskiej w Polsce

Rosyjska inwazja na pełną skalę w Ukrainie spowodowała największy kryzys uchodźczy w Europie od czasów Drugiej Wojny Światowej na ("Największy Kryzys Migracyjny Od II Wojny światowej". Polska Przyjęła o,8 Mln Z 1,3 Mln Uchodźców, 2022). Według danych UNHCR, ponad 6 milionów ludzi było zmuszonych do opuszczenia swojego kraju. Stanem na maj 2024 roku około 950 tysięcy uchodźców z Ukrainy przebywa w Polsce (Ukraine Refugee Situation, n.d.). Warto również zauważyć, że jeszcze przed wybuchem wojny pełnoskalowej w Polsce mieszkała duża liczba Ukraińców. Masowa imigracja obywateli Ukrainy do Polski zaczęła się w 2014 roku, co było spowodowane, między innymi, poprawą sytuacji ekonomicznej i dużym spadkiem poziomu bezrobocia w Polsce, a także pogorszeniem się sytuacji gospodarczej w Ukrainie wskutek agresji rosyjskiej (Pędziwiatr et al., grudzień 2021, p. 6). Według danych GUS stanem na czerwiec

2020 roku w Polsce przebywało 1 390 978 obywateli Ukrainy, co stanowiło około 60% od ogółu cudzoziemców (Beręsewicz et al., 2020, p. 2). Trudno dokładnie określić liczbę Ukraińców przebywających obecnie w Polsce oraz przewidzieć, jaki odsetek z nich zdecyduje się zostać na dłużej. Badania Ośrodka Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego pokazują, że około 60% migrantów przedwojennych planowało pozostać w Polsce na kilka lat lub na stałe. Wśród uchodźców taki zamiar miało 26% respondentów. Warto jednak zaznaczyć, że zarówno wśród uchodźców, jak i migrantów przedwojennych jest znaczny odsetek osób, które nie potrafiły określić swoich planów dotyczących pobytu w Polsce, wynoszący odpowiednio 40% i 32% (Kaczmarczyk & Górny, 2023, p. 12). Według ukraińskiej socjolożki Elly Libanowej, liczba uchodźców powracających do Ukrainy będzie zależeć od różnych czynników, takich jak trwanie wojny i stan ukraińskiej gospodarki po jej zakończeniu (Лібанова, 2023).

Zdaniem autorów raportu «Gościnna Polska 2022» bez względu na to, jak w przyszłości będzie się rozwijała sytuacja geopolityczna, w Polsce pozostanie duża społeczność ukraińska, co spowoduje jej przekształcenie się z kraju monoetnicznego w wielokulturowy (Kaczmarczyk & Duszczyk, 2022). Polska może czerpać znaczące korzyści z takiego stanu rzeczy, między innymi,

gospodarcze. W latach 2013-2018 pracownicy z Ukrainy odpowiadali za około 13% wzrostu polskiego PKB (Strzelecki et al., 2022). Ponadto, pomimo przymusowego charakteru migracji i wojennej traumy, uchodźcy z Ukrainy także aktywnie uczestniczą w polskim życiu gospodarczym. W okresie od stycznia do września 2022 roku powstało około 14 tysięcy firm z ukraińskim kapitałem lub założonych przez obywateli Ukrainy (Od Stycznia Do Września 2022 R. W Polsce Powstało Blisko 14 Tys. Ukraińskich Firm, 2023). Szacuje się również, że od 225 do 350 tysięcy uchodźców jest aktywnych na rynku pracy. W 2023 roku uchodźcy z Ukrainy przyczynili się do wzrostu polskiego PKB na około 1% (Analysis of the Impact of Refugees from Ukraine on the Economy of Poland, 2024, p. 41). Prognozuje się, że w przyszłości ten wskaźnik może sięgnąć nawet 3,5% (Wodzicki et al., 2022). Jednak będzie to zależało od skuteczności działań integracyjnych, wśród których wsparcie informacyjne odgrywa kluczową rolę, na co wskazuje szereg raportów i sondaży.

Jeszcze w marcu 2022 roku Międzynarodowy Komitet Ratunkowy przeprowadził sondaż wśród uchodźców ukraińskich w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu i Lublinie, który pokazał, że 18% respondentów uważa, że dostęp do informacji jest dla nich istotną potrzebą. Większość uchodźców preferowała zdobywać informacje przez Internet (76%) i media społecznościowe (32%).

Respondenci najbardziej potrzebowali informacji o takich tematach, jak: zatrudnienie (73%), edukacja (34%), opieka medyczna (33%) (Rapid Needs Assessment Report. Refugee from Ukraine in Poland, 2022, p. 11). Późniejsze badania tej organizacji w Warszawie i Katowicach (kwiecień-czerwiec 2023) potwierdziły znaczenie wsparcia informacyjnego – 94% uchodźców, którzy wzięli udział w badaniu, miało potrzeby informacyjne. Jako główne źródła informacji wskazali Telegram (28%) i Facebook (25%) (Protection Monitoring Report Poland. April-June 2023, 2024, p. 11). Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji przeprowadziła sondaże wśród uchodźców z Ukrainy w Warszawie, Krakowie, Lublinie i Rzeszowie w okresie maj-czerwiec 2022 roku. Wyniki pokazały, że 40% respondentów uważa wsparcie informacyjne za kluczowe. Najbardziej zaufanymi źródłami informacji były strony internetowe (41%), kanały na Telegramie (28%) oraz inne media społecznościowe (20%) (IOM Ukraine Response 2022 - Needs Assessment 5 May –17 June 2022, 2022, p. 5).

Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców jest kolejnym międzynarodowym aktorem działań humanitarnych, zwracającym uwagę na ważność wsparcia informacyjnego dla uchodźców. W 2023 organizacja przeprowadziła ocenę potrzeb

uchodźców z Ukrainy na podstawie ponad 18 tysięcy wywiadów. Ich wyniki pokazały, że informacyjne wsparcie jest kluczową potrzebą dla 15% respondentów (Poland: Joint Protection Analysis, October 2023), 2023, pp. 8–9). Warto także zwrócić uwagę na raport firmy Deloitte «Uchodźcy z Ukrainy. Wyzwania i potencjał integracji», który podkreśla, że należy usprawnić przepływ informacji między polskimi władzami a uchodźcami, pracodawcami i społeczeństwem. Uporządkowanie informacji jest kluczowe dla integracji uchodźców, a bariery informacyjne są główną przeszkodą w ich włączeniu do życia społecznego i gospodarczego Polski. Zatem eksperci rekomendują: przygotowanie łatwo dostępnych materiałów informacyjnych dla uchodźców i przeciwdziałanie rozpowszechnianiu fałszywych narracji (Wodzicki et al., 2022, pp. 27–29). Wsparcie informacyjne uchodźców z Ukrainy było także przedmiotem badań Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji w Krakowie. Według ich raportu «Uchodźcy z Ukrainy w Krakowie», 43% respondentów w badaniu ankietowym zaznaczyło, że udzielenie informacji było dla nich istotną formą wsparcia (Pędziwiatr et al., 2022, p. 51)

Z kolei ukraińska organizacja pozarządowa “Opora” zbadała konsumpcję mediów wśród ukraińskich uchodźców w Polsce. Badania pokazują, że 9,9% ukraińskich uchodźców w Polsce konsumuje wiadomości, aby wiedzieć o

wydarzeniach w Polsce, a 9,4% — aby wiedzieć o wydarzeniach w miejscowości, w której obecnie mieszkają. 68% respondentów wskazało, że głównym źródłem zdobywania informacji dla nich są media społecznościowe (Медіаспоживання та громадська активність українців, що знайшли тимчасовий притулок від війни у Польщі, 2022, p. 51). Podsumowując, obecnie w Polsce przebywa duża liczba obywateli Ukrainy, co jest spowodowane zarówno przedwojennymi tendencjami migracyjnymi, jak i kryzysem uchodźczym, wywołanym pełnoskalową agresją rosyjską. Może to pozytywnie oddziaływać na polską sytuację gospodarczą. Niemniej jednak ich integracja wymaga podjęcia szeregu działań w dziedzinie wsparcia informacyjnego.

Fundacja «Instytut Polska-Ukraina» — opis działalności

W tej części pracy chciałbym syntetycznie opisać działalność Fundacji «Instytut Polska-Ukraina» w celu pokazania, że praktyki w zakresie wsparcia informacyjnego, stosowane przez organizację są skuteczne.

Już ponad 5 lat organizacja prowadzi portal «UAinKrakow.pl», na którym regularnie ukazują się artykuły, zawierające rzetelne, sprawdzone i przedstawione w przystępnym języku informacje, dotyczące najważniejszych

kwestii dla społeczności ukraińskiej w Polsce, takich jak: legalizacja pobytu, zatrudnienie, opieka medyczna, świadczenia społeczne, edukacja, itd. Na stronie są również regularnie publikowane teksty o życiu miejskim w Krakowie oraz o historii, kulturze i współczesności Polski, co również sprzyja integracji Ukraińców i pozwala im na zrozumienie lokalnego kontekstu. Poza tym dziennikarze portalu często opisują historie sukcesu Ukraińców w

Polsce oraz projekty współpracy polsko-ukraińskiej. Portal ma także polskojęzyczną wersję, gdzie są publikowane wybrane tłumaczenia artykułów w języku polskim. Ponadto redakcja prowadzi profile w różnych mediach społecznościowych, takich jak: Facebook, Instagram, Telegram oraz Tik Tok. Warto także zauważyć, że w lutym 2023 roku organizacja uruchomiła również kanały na Telegramie «UAinWarsaw:Ukraińcy w Warszawie» i «UAinPoznań:Ukraińcy w Poznaniu»

Od początku pełnoskalowej inwazji na stronie internetowej ukazało się około 3 tysięcy publikacji, które zobaczyły ponad 3 miliony osób. Ogólna liczba subskrybentów profili w mediach społecznościowych wynosi ponad 45 tysięcy. Organizacja często wykorzystuje swoje zasoby medialne w celu podniesienia stopnia świadomości społeczności ukraińskiej o pewnych kwestiach, promocji realizowanych przez siebie projektów, w tym wydarzeń edukacyjnych, oraz wsparcia

informacyjnego inicjatyw partnerów. W tym zakresie organizacja współpracowała, między innymi, z Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców, portalem «Onet.pl», Urzędem Miasta Kraków, Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie, Międzynarodowym Centrum Kultury, Małopolskim Instytutem Kultury i Stowarzyszeniem «Wiosna».

Dobre praktyki komunikacji ze społecznością ukraińską

Przytoczone wyżej fakty pokazują, że organizacja posiada bogate doświadczenie wsparcia informacyjnego społeczności ukraińskiej. Co więcej, współpraca fundacji z innymi podmiotami udowadnia, że część jej dobrych praktyk w tej dziedzinie jest użyteczna nie tylko w obrębie samej organizacji, lecz także w innych kontekstach. W ramach projektu stypendialnego starałem się zbadać i opisać te praktyki, które mają charakter uniwersalny. Mogą one być wykorzystane przez każdą instytucję czy organizację, która chciałaby wesprzeć informacyjnie społeczność ukraińską w Polsce poprzez dotarcie z komunikatem o własnych projektach bądź usługach do tej grupy odbiorców. Co więcej, myślę, że przytoczone praktyki mogą być odpowiednio zaadaptowane i stosowane również dla komunikacji z innymi grupami migranckimi. Pierwszą dobrą

praktyką jest prowadzenie komunikacji z publicznością ukraińską w jej języku. Chodzi tutaj nie tylko o eliminację barier językowych. Duża liczba Ukraińców, mieszkających w Polsce posługuje się w pewnym stopniu językiem polskim. Według raportu «Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku», wśród migrantów przedwojennych 59% deklaruje, że dobrze zna język polski, a 39% twierdzi, że trochę zna. Z kolei wśród uchodźców te wskaźniki wynoszą odpowiednio 70% i 17% (Strzelecki et al., 2024). Prowadzenie komunikacji w języku ukraińskim to raczej symboliczne zaproszenie do udziału Ukraińców w projekcie bądź wydarzeniu. Jak pokazują badania Janusza Muchy, dotyczące udziału przedwojennych migrantów z Ukrainy w życiu kulturalnym, im więcej w przestrzeni fizycznej, bądź wirtualnej było języka ukraińskiego, tym większe było poczucie respondentów, że ta przestrzeń jest dla nich otwarta i przyjazna (Mucha, 2020). Zatem prowadzenie komunikacji w języku ojczystym odbiorców ukraińskich jest kluczowe dla formułowania wśród tej grupy pozytywnego wizerunku organizacji, bądź instytucji.

Podobna komunikacja może przyjmować różne formy, między innymi, takie jak:

- tłumaczenie komunikatów na stronie na język ukraiński;
- dodawanie dwóch lub więcej języków na materiały graficzne;
- dodawanie dwóch lub więcej języków do opisu wydarzenia na Facebooku;
- prowadzenie osobnych ukraińskojęzycznych bądź dwujęzycznych kanałów komunikacji.

Wiele podmiotów popełnia błąd, komunikując się z uchodźcami z Ukrainy w języku rosyjskim. Decyzja taka może wynikać z chęci redukcji kosztów tłumaczeń oraz stereotypu, że język rosyjski jest powszechnie używany i akceptowany przez wszystkich obywateli krajów byłego ZSRR. W rzeczywistości jednak język rosyjski wielu Ukraińcom, zwłaszcza tym, którzy mają doświadczenie uchodźcze, kojarzy się z traumatycznymi doświadczeniami. Badania ankietowe, prowadzone przez Pawła Lewczuka wśród uchodźców z Ukrainy pokazały, że 35% uchodźców język rosyjski kojarzy się ze śmiercią i agresją, 20% twierdzi, że język rosyjski był długo narzucany z zewnątrz i obecnie wywołuje same negatywne skojarzenia, a 7% deklaruje, że ten język po prostu im się nie podoba. Jednocześnie 84% uchodźców deklaruje, że codziennie posługuje się językiem ukraińskim (Czawaga, 2022; Познякова, 2022). Kolejną dobrą praktyką jest dodawanie relewantnych informacji do

komunikatów. Tworząc komunikat, skierowany do ukraińskich uchodźców, warto pamiętać, że ich potrzeby oraz poziom wiedzy o rozmaitych sferach życia w Polsce różni się od polskiego odbiorcy. Zatem czasami nie wystarczy samego tłumaczenia komunikatu, lecz należy zaadaptować go, uwzględniając osobliwości grupy odbiorców. Analiza treści, opublikowanych na platformach Fundacji «Instytut Polska-Ukraina», pokazuje, że w komentarzach do publikacji o rozmaitych wydarzeniach bądź kursach użytkownicy najczęściej zadają pytania, dotyczące następujących aspektów:

- cena;
- lokalizacja;
- język, w którym będzie realizowany projekt;
- limit miejsc;
- możliwość uczestnictwa z dziećmi;
- przyczyna ograniczenia grupy odbiorców.

Zatem te informacje warto dodać do komunikatów, skierowanych do ukraińskich uchodźców. Pierwsze 4 punkty wydają się nie wymagać szczególnych wyjaśnień, ponieważ są to aspekty, które prawdopodobnie mogą być przedmiotem zainteresowań również polskich odbiorców. Z kolei na ostatnie 2 punkty chciałbym zwrócić więcej uwagi.

Według raportu firmy «EWL» i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, 63%

uchodźczyń z Ukrainy przyjechało do Polski z dziećmi. Jednocześnie ich mężowie często pozostają w Ukrainie z powodu wprowadzenia ograniczenia na podróż dla mężczyzn w wieku poborowym. Ponadto uchodźczynie często mają problem z dostępem do instytucjonalnej opieki nad dziećmi. W związku z tym możliwość zabrania ze sobą dzieci na dane wydarzenie może odgrywać kluczową rolę przy podjęciu decyzji o udziale (Raport Specjalny EWL „Uchodźcy Z Ukrainy W Polsce”, 2022).

Warto również zauważyć, że dużo projektów ma ograniczoną grupę odbiorców, na przykład, jest skierowanych wyłącznie do kobiet czy młodzieży. Często to wynika z warunków określonych przez grantodawców bądź darczyńców, finansujących projekt. Natomiast wielu ukraińskich odbiorców nie jest zaznajomionych z podobnymi modelami finansowania projektów, ponieważ w Ukrainie projekty skierowane na pewne grupy defaworyzowane nie są rozpowszechnione na taką samą skalę jak w Polsce. W związku z tym pytania o podobne ograniczenia często są zadawane w komentarzach pod wpisami, publikowanymi na platformach UAinKrakow.pl.

Następną dobrą praktyką jest używanie odpowiednich kanałów do komunikacji z uchodźcami ukraińskimi. Publikacja komunikatu o projekcie na stronie internetowej organizatora często nie wystarczy, żeby dotrzeć do

publiczności migranckiej lub uchodźczej. Wynika to z tego, że ukraińscy uchodźcy zwykle korzystają z innych kanałów komunikacji, więc po prostu mogą nie wiedzieć o tej stronie. Problem ten jest opisany, między innymi, w raporcie «Uchodźcy z Ukrainy w Krakowie». Jego autorzy piszą, że organizacje pozarządowe oraz instytucje publiczne mają problem z dotarciem do uchodźców z Ukrainy z informacją o swoich usługach. W związku z tym oni nie wiedzą o różnorodności dostępnych dla nich form wsparcia. Rekomenduje się zatem wykorzystywanie kanałów ukraińskiej diaspory w celu rozpowszechniania informacji. Wśród kanałów, za pomocą których można efektywnie komunikować się z odbiorcami ukraińskimi w Polsce, możemy wyodrębnić następujące:

- grupy na Facebooku;
- czaty w Telegramie;
- ukraińskie organizacje pozarządowe;
- ukraińskie media w Polsce.

Grupy na Facebooku i czaty w Telegramie są narzędziami, dostępnymi dla każdej organizacji. Są to publiczne kanały, gdzie publikowanie jest darmowe. Liczba subskrybentów podobnych kanałów wynosi zwykle od kilku do nawet kilkuset tysięcy. Grupy i czaty można łatwo znaleźć, wpisując w wyszukiwarce Facebooka lub Telegramu «Ukraińcy w Polsce», «Ukraińcy w Warszawie» bądź inne podobne frazy. Ukraińskie media i organizacje

pozarządowe często mają również własne strony i profile w mediach społecznościowych. Nawiązanie z nimi współpracy w zakresie promocji własnego projektu z całą pewnością da możliwość dotarcia do szerokiego grona ukraińskich odbiorców. Ważnym jednak pomysłem o takiej współpracy jeszcze na wczesnym etapie projektu, żeby być w stanie uwzględnić w budżecie podobne działania promocyjne i umożliwić partnerom ich zaplanowanie.

Wśród największych ukraińskich organizacji pozarządowych w Polsce można wyodrębnić takie jak: «Fundacja Instytut Polska-Ukraina», «Ukraiński Dom w Warszawie», «Zustricz», «Kalejdoskop kultur», Fundacja «Ukraina». Z kolei wśród ukraińskich mediów w Polsce warto wspomnieć o następujących: «UAinKrakow.pl», «Nasz wybór», «Nasze słowo», «Yav.pl» i «Sestry.eu».

W Niemczech również funkcjonuje wiele organizacji ukraińskich. Wśród nich są: «Vitsche», «Allianz Ukrainischer Organisationen», «CineMova e.V». Natomiast wśród mediów można wyodrębnić takie jak: «Amal Berlin», Infohub «Lighthouse Ukraine» oraz «Berlin4UA.de».

Wnioski i podsumowania

Badania wyraźnie pokazują, że nierówność informacyjna jest poważnym wyzwaniem współczesności, ponieważ to zjawisko ma niekorzystny

wpływ zarówno na jednostki, jak i na całość społeczeństwa. Jedną z grup, która jest szczególnie narażona na wykluczenie informacyjne, są uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Zaniechanie tego problemu może prowadzić do utrudnienia ich integracji, co będzie skutkować zmniejszeniem korzyści gospodarczych, płynących z przyjęcia uchodźców. Fundacja «Instytut Polska-Ukraina» jest jedną z organizacji pozarządowych, która aktywnie prowadzi działania, mające na celu zmniejszenie skali tego problemu. W trakcie swojej działalności udało jej się odkryć pewne dobre praktyki komunikacji ze społecznością ukraińską. Niektóre z nich mogą stosować również inne organizacje bądź instytucje w celu promocji swoich projektów wśród publiczności ukraińskiej, tym samym przyczyniając do przeciwdziałania nierówności informacyjnej.

Jednocześnie warto zauważyć, że temat ten wymaga dalszych badań. W dokładniejszy sposób należy zbadać potrzeby informacyjne uchodźców z Ukrainy oraz przyczyny pojawienia się nierówności informacyjnej wśród tej grupy. Warto również prowadzić dalszą eksplorację dobrych praktyk, stosowanych przez Fundację «Instytut Polska-Ukraina» oraz inne podobne organizacje, na przykład, takie, jak wspomniane wyżej ukraińskie media w Niemczech.

Bibliografia

Abdul Kargbo, J. (2002). Narrowing the Information Divide. *The International Information & Library Review*, 34(1), 97–105.

Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland. (2024). Deloitte.

<https://www.deloitte.com/pl/pl/services/consulting-risk/research/analiza-wplywu-uchodzcow-z-Ukrainy-na-gospodarke-Polski.html>

Bartol, A., Herbst, J., & Pierścińska, A. (2021). Wykluczenie społeczno-cyfrowe w Polsce. Stan zjawiska, trendy, rekomendacje. Fundacja Stocznia.

Belca, A. (2013). Przyczyny i skutki wykluczenia informacyjnego w społeczeństwie informacyjnym i gospodarce opartej na wiedzy. In M. Pokrzywa & S. Wilk (Eds.), *Wykluczenie społeczne. Diagnoza, wymiary i kierunki badań* (pp. 233–249). Uniwersytet Rzeszowski.

Beręsewicz, M., Kostrzewa, Z., & Godlewski, D. (2020). Populacja cudzoziemców w Polsce w czasie COVID-19. Główny Urząd Statystyczny.

<https://stat.gov.pl/statystyki-eksperymentalne/kapital-ludzki/populacja-cudzoziemcow-w-polsce-w-czasie-covid-19,12,1.html>

Budzewicz-Guźlecka, A. (2010). Istota wykluczenia społecznego w społeczeństwie informacyjnym. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu. Informatyka Ekonomiczna*, 118(17), 241–249.

Czawaga, K. (2022, November 15). Portret językowy Ukraińców w Polsce w świetle badań ankietowych. *Nowy Kurier Galicyjski*.

<https://kuriergalicyjski.com/portret-jezykowy-ukraincow-w-polsce-w-swietle-badan-ankietowych>

Dijk, J. (2020). *The Digital Divide* (1st.ed ed.). Polity Press.

Graham, M. (2011). Time machines and virtual portals: The spatialities of the digital divide. *Progress in Development Studies*, 11(3), 211–227.

IOM Ukraine Response 2022 - Needs Assessment 5 May –17 June 2022. (2022). International Organization for Migration.

https://reliefweb.int/attachments/1248899f-4204-44b8-b9ed-f1a9332f65ab/IOM_DTM_POLAND_%20Needs%20Assessment_05.05-17.06.2022-FINAL.pdf

Kaczmarczyk, P., & Duszczyk, M. (2022). IMIGRANCY I UCHODŹCY WOJENNI A SYTUACJA DEMOGRAFICZNA POLSKI. In M. Bukowski & M. Duszczyk (Eds.), *Gościnna Polska 2022+.* WiseEuropa.

Kaczmarczyk, P., & Górny, A. (2023). Between Ukraine and Poland. Ukrainian migrants in Poland during the war. *CMR Spotlight*, 2(48).

<https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/02/Spotlight-FEBRUARY-2023.pdf>

Marcella, R., & Chowdhury, G. (2020). Eradicating information poverty: An agenda for research. *Journal of Librarianship and Information Science*, 52(2), 366–381.

Mucha, J. (2020). Rola instytucji kultury w procesie integracji polskiej i ukraińskiej społeczności. Małopolski Instytut Kultury w Krakowie .

“Największy kryzys migracyjny od II wojny światowej”. Polska przyjęła 0,8 mln z 1,3 mln uchodźców. (2022, May 3). Belsat.

<http://pl.belsat.eu/81764114/najwiekszy-kryzys-migracyjny-od-ii-wojny-swiatowej-polska-przyjela-08-mln-z-13-mln-uchodzcow>

Od stycznia do września 2022 r. w Polsce powstało blisko 14 tys. ukraińskich firm. (2023, October 1). Polski Instytut Ekonomiczny.

<https://pie.net.pl/od-stycznia-do-wrzesnia-2022-r-w-polsce-powstalo-blisko-14-tys-ukrainskich-firm/>

OECD. (2001). Understanding the Digital Divide. OECD Digital Economy Papers, 49. <https://doi.org/10.1787/236405667766>

Pędziwiatr, K., Brzozowski, J., & Nahorniuk, O. (2022). Refugees from Ukraine in Krakow. Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji.

<https://owim.uek.krakow.pl/wp-content/uploads/user-files/reports/refugeereport1.pdf>

Pędziwiatr, K., Brzozowski, J., & Stonawski, M. (grudzień 2021). Integracja imigrantów w Krakowie i województwie małopolskim. Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji.

Poland: Joint Protection Analysis (October 2023). (2023). United Nations High Commissioner for Refugees. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/104584>

Protection Monitoring Report Poland. April-June 2023. (2024). International Rescue Committee.

https://reliefweb.int/attachments/bb55a54e-c911-4a5c-a938-bfaea8e0d07/Protection%20Monitoring%20Report_Q2_final%20%281%29.pdf

Rapid needs assessment report. Refugee from Ukraine in Poland. (2022). International Rescue Committee. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/91748>

Raport specjalny EWL „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”. (2022). Platforma Migracyjna EWL, Fundacja Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL”, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego.

https://ewl.com.pl/wp-content/uploads/2022/04/EWL_RAPORT_UCHODZCY_2022_EWL.pdf

Strzelecki, P., Dudek, B., & Panuciak, A. (2024). Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku Raport z badania ankietowego. unknown.

<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30955.92968>

Strzelecki, P., Growiec, J., & Wyszyński, R. (2022). The contribution of immigration from Ukraine to economic growth in Poland. *Review of World Economics* (Weltwirtschaftliches Archiv), 158(2), 365–399.

Ukraine Refugee Situation. (n.d.). Operational Data Portal. Retrieved April 20, 2024, from <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Wodzicki, M., Pat, J., Pichola, I., Patorska, J., Tomera, E., Łaszek, A., & Rafa, K. O. T. (2022). Uchodźcy z Ukrainy. Wyzwania i potencjał integracji,. Deloitte. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl-Uchodzcy-z-Ukrainy-w-Polsce-Report.pdf>

Yu, L. (2011). The divided views of the information and digital divides: A call for integrative theories of information inequality. *Journal of Information Science and Engineering*, 37(6), 660–679.

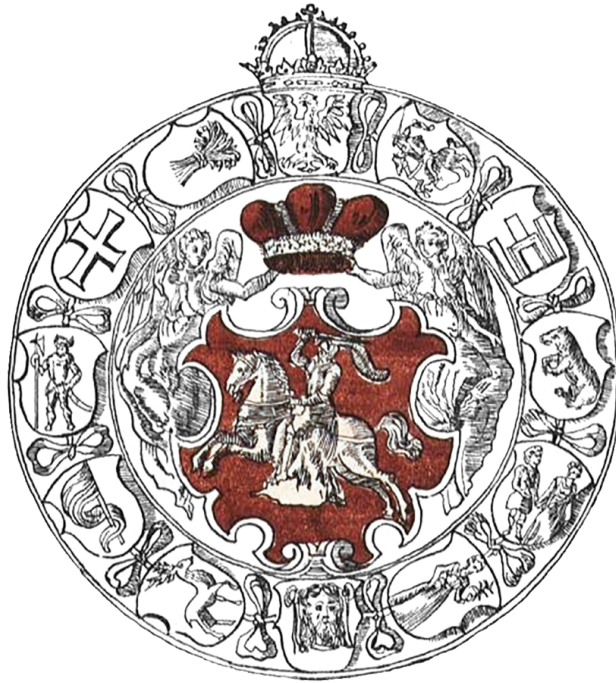
Городенко, Л. М. (2012). Цифрова та інформаційна нерівність у мережевій комунікації. *Інформаційне суспільство*, 16, 56–59.

Лібанова, Е. (2023, November 1). Елла Лібанова - про майбутній бебі-бум, міграцію та вплив війни на комплекс меншовартості (interview by В. Чепурко) [Interview]. <https://kp.ua/ua/life/a662465-ella-libanova-pro-majbutnij-bebi-bum-mihratsiju-ta-vpliv-vijni-na-kompleks-menshovartosti>

Медіаспоживання та громадська активність українців, що знайшли тимчасовий притулок від війни у Польщі. (2022). ОПОРА. <https://www.oporaua.org/vybory/doslidzhennia-mediaspozhyvannia-ta-gromadska-aktivnist-ukrayintsiv-shcho-znaishli-timchasovii-pritulok-vid-viini-u-polshchi-244717>

Познякова, Т. (2022, September 16). Мовний портрет українських біженців очима польського дослідника. *Суспільне Культура*. <https://suspilne.media/culture/281979-zapit-na-ukrainsku-zrostaе-movnij-portret-ukrainskih-bizenciv-ocima-polskogo-doslidnika/>

Wpływ narracji Wielkiego Księstwa Litewskiego na białoruską tożsamość narodową – Kseniya Liubaya

[Pogoń: herb Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1614 roku.](#) Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Autor nieznany.

Licencja: domena publiczna.

W warunkach XXI wieku pytanie o zachowanie samoświadomości narodowej powstaje na innym poziomie. W szybko zmieniającym się dyskursie ekonomicznym, politycznym i społecznym Europy Środkowo-wschodniej, wybór między Narodowym i Państwowym (sprzymierzonym) często wypada na drugie. W końcu przepisywanie historii i tworzenie sztucznych więzi często okazuje się „bardziej opłacalne” niż ślepe podążanie za własnymi tradycjami.

Niestety ta kwestia dotknęła także kraje „granicy wschodniej” Europy Środkowo-Wschodniej, znajdujące się w

najbardziej niepewnej sytuacji i dotknięte potężnym posttraumatycznym syndromem po upadku Związku Radzieckiego. Problem ten dotyczy między innymi Białorusi, Łotwy, Estonii (krajów Bałtyku) i Ukrainy. Sowiecka mentalność, która rozwinęła się w tych krajach, powstrzymuje przed odpowiednią analizą samych siebie przez pryzmat własnej historii. Postępowanie w takich okolicznościach wymaga delikatnej i szczegółowej pracy nad narracją narodową.

Żyjąc w świecie, który dąży do absolutnej wizualizacji, z braku czegokolwiek lepszego, nadal skupiamy

się na tworzeniu pewnego niematerialnego, ikonicznego wizerunku, który szybko rozpada się pod naporem bardziej namacalnych i dotykalnych rzeczy. Z jednego, raczej wąskiego punktu widzenia, w XXI wieku „widzialne” i „materialne” zatriumfowało nad „ideą”. A wtedy, niby możemy powiedzieć, że miejsce pamięci dla współczesnego człowieka składa się wyłącznie z elementów materialnych?

W sytuacji Białorusi poszukiwanie odpowiedzi na to pytanie jest utrudnione przez uszkodzony stan dziedzictwa historyczno-kulturowego. W wyniku I i II wojny światowej na Białorusi przetrwało około 1 procentu przedwojennego dziedzictwa materialnego. Wiele miast (w tym Mińsk) zostało odbudowanych w nowy sposób, bardziej odpowiedni na potrzeby „Nowego Świata”. A te, które przetrwały, często są w opłakanym stanie z powodu braku funduszy. Odbudowa jest często przeprowadzana „wybiórczo” i jest pod silnym wpływem nowych trendów w turystyce.

Jeśli będziemy postępować zgodnie z poprzednią tezą, na Białorusi nie powinno być pozostać ani jedno miejsce pamięci. Ale jeśli spojrzymy na miejsce pamięci nie jak na płaską figurę, ale jak na złożony, wieloskładnikowy obiekt, zobaczymy, że w jej formowaniu „materialna część” jest tylko jednym z wielu składników, które obejmują również idee, narracje, biografie, stereotypy itp.

Wśród Białorusinów odbywa się postrzeganie epoki średniowiecza i nowożytności przez pryzmat idealizacji. Wielkie Księstwo Litewskie w tym paradygmacie się stało swoistym „złotym wiekiem”. Czasy panowania na tronie Gedyminiowiczów i Jagiellonów stały obrazem pewnej epoki „heroizmu”. Obraz romantycznej Dawnej Białorusi w pracach naukowych i literatury piękna potężnych książętach (najbardziej „ulubieni” są Wojszalk, Giedymin, Olgierd, Witold, Kiejstut i Zygmunt Stary) i wygranych zwycięstwach (bitwa pod Grunwaldem, bitwa pod Orszą). Także ten obraz zaliczy do panteonu białoruskich bohaterów Konstantina Ostrońskiego, Franciszka Scarynę, Bonę Sforza, Tadeusz Rejtan itp.

Odgrywa również ważną rolę to, że Region Europy Środkowo-Wschodniej został ukształtowany w dużej mierze przez sukcesy dynastii Jagiellonów. Te historycznie zdeterminowane więzi gospodarcze i kulturalne prawie już nigdy nie zostały zerwane. Jagiellońskie Wielkie Księstwo Litewskie było granicą Europy, która jak bryła wchłaniała różne składniki „Wschodu” i „Zachodu”. Z jednej strony fakt ten daje Białorusinom prawo do uznania siebie za „Europejczyków”, a z drugiej strony wyjaśnia poziom tolerancji kulturowej i religijnej w społeczeństwie białoruskim, który zachował się do dziś.

W ciągu XX wieku obraz Wielkiego Księstwa Litewskiego w białoruskiej samoświadomości przechodził różne

zmiany — od „złotego wieku” do „państwa ciemności” i z powrotem. Długotrwałe „przepisywanie” historii sprawiło, że Białorusini stali się ostrożni w interpretacji faktów historycznych i stali się wygodnymi przeciwnikami w „bitwach” o dziedzictwo Wielkiego Księstwa. Prawdopodobnie takie zachowanie zrodziło mit o „namiętności” Białorusinów w stosunku do własnego kraju.

Jednakże w mojej pracy chciałbym pokazać, że Wielkie Księstwo Litewskie w dużym stopniu wpłynęło na samoświadomość Białorusinów. W pierwszym rozdziale zwrócimy uwagę na zmianę myśli historycznej o Wielkim Księstwie Litewskim, jej związek z wydarzeniami politycznymi i społecznymi. W drugiej części przyjrzymy się je wpływowi na współczesność przez pryzmat białoruskiej literatury, muzyki i sztuki ekranowej.

Większość moich badań miała miejsce na Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, Bibliotece Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Bibliotece Narodowej w Warszawie. W swoich badaniach opierałem się na opracowaniach naukowych dotyczących historii białoruskiej nauki historycznej: białoruskich badaczy Andreja Liubego, Uładzimira Sidartsova oraz niemieckiego badacza Rainera Lindnera. Historiografia lat 20. XX wieku została również szczegółowo opisana przez

Aleha Dziarnowicza we wstępie do zbioru o tej samej nazwie wydawnictwa Arche. Białoruscy badacze za granicą Janka Zaprudnik i Jury Turonak wyrazili swój punkt widzenia na wpływ wizerunku Wielkiego Księstwa Litewskiego. Problematykę Grunwaldu jako miejsca pamięci Białorusinów podjął w książce Genadz Saganowicz „Grunwald w dziejach Białorusi. Próby analizy mitu politycznego”, ciekawe podejście do wpływu narracji Grunwaldu na samoświadomość narodów Europy Środkowo-Wschodniej zostało wyrażone w pracy „Kto wygrał bitwę pod Grunwaldem” kolektywu badaczy litewskich Maiulisa Dangirasa, Petrauskasa Rimvydasa, Stalinasa Dariusa. Najwięcej informacji z historii kina białoruskiego ukazuje dzieło „Historia kinematografii Białorusi” – 4-tomowe przedstawienie rozwoju kina białoruskiego za 75 lat jego istnienia (1924-2000). Również w swojej pracy opierałam się na twórczości białoruskich pisarzy, na ich wspomnieniach i recenzjach.

Tworzenie białoruskiej narracji narodowej i jej wpływ na procesy polityczne Białorusi w XX – XXI wieku

Pewna samoświadomość historyczna i narodowa Białorusinów miała swoje korzenie w realnym uczestnictwie w średniowiecznych dziejach Wielkiego

Księstwa Litewskiego. W pracach Wacława Łastowskiego, a także w innych tego typu pracach opublikowanych przed 1934 rokiem, ten okres czasu zajmował główną część rozwoju. Istotnie, w latach 1350-1430 Wielkie Księstwo Litewskie, obejmujące wszystkie ziemie zamieszkałe przez Białorusinów, osiągnęła swój największy zasięg terytorialny. Nie należy również zapominać o aspektach kulturowych.¹ W państwie Jagiellonów ziemie białoruskie przeżywały swój renesans: wydanie pierwszej białoruskiej książki, otwarcie sieci placówek oświatowych, wydanie Statutów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zasadniczo można założyć, że idea Wielkiego Księstwa Litewskiego jako „złotej epoki” historii Białorusi pozostaje w białoruskiej samoświadomości do dziś. W pierwszej rozdziale chcę prześledzić zmiany tego obrazu w białoruskiej narracji XX i XXI wieku.

Wielkie Księstwo Litewskie w narracjach przedwojennych i powojennych. Pod wpływem budowania białoruskiego państwa narodowego na początku XX wieku powstały pierwsze podręczniki historii Białorusi. W 1910 roku Wacław Łastowski opublikował „Кароткую гісторыю Беларусі”/ „Krótką historię Białorusi” - pierwszą książkę, która próbowała uzasadnić białoruski

charakter Wielkiego Księstwa Litewskiego. Epoka Jagiellońska dla Wielkiego Księstwa objawiła się jako epoka typu przejściowego od niepodległego państwa do jego likwidacja w wyniku przyłączenia się do Rzeczypospolitej w 1569 r. (lub śmierć Stefana Batorego).² Łastowski bronił i wspierał ideę Niepodległego Państwa Białoruskiego. Jego książki pozostały popularne wśród białoruskiej inteligencji lat 20. i stały się jednym z fundamentów, na których opierała się ówczesna retoryka polityczna. W latach 1919-1921 opublikowano „Кароткі нарыс гісторыі Беларусі”/“Karotki narys historii Białorusi” Usiewalada Ignatowskiego. Ignatowski nanowo podzielił historię Białorusi według formacji państwowych, wyróżniając wśród nich epoki: połocką, litewsko-białoruską, polską („Rzeczypospolitowską”), rosyjską i „epokę niepodległej Białorusi po obaleniu caryzmu”. Będąc po drugiej stronie walki politycznej, autor recytował te same idee, co Łastowski, jednak w pracy Ignatowskiego Wielkie Księstwo Litewskie jest postrzegane jako prawie pokojowy sojusz między pogańskimi Litwinami a wschodnimi chrześcijańskimi Białorusinami. Autor dostrzega również nierozzerwalny związek kulturowy między Wielkim

¹ Лінднэр Райнэр, Аб стане беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі “Гісторыя, штодзённасць і правы чалавека”, s.48-61, Мінск 1999

² Любы Андрэй, JAGIELLONICA ЯК ГІСТАРЫЯГРАФІЧНАЯ ПРАБЛЕМА Ў ПРАЦАХ АЎТАРАЎ XIX - ПАЧАТКУ XX СТАГОДДЗЯ, “«Долгий XIX век» в истории Беларуси и Восточной Европы”, s.26-33, Мінск, 2021

Księstwem Litewskim a Księstwem Połockim.³ Podobnie jak inny „klasyk” białoruskiej nauki historycznej lat 20., Mitrofan Dounar-Zapolski, Ignatowski miał negatywny stosunek do konsekwencji politycznych i religijnych unii w historii Białorusi, uważając je za przyczyny nietolerancji religijnej i politycznej.

Wraz z „odwilżą” (оттепелью) i polityką białorutenizacji w latach 20. XX w. zbiega się również czas instytucjonalizacji białoruskiej nauki. Otwarto Inbelkult, Białoruską Akademię Nauk i Białoruski Uniwersytet Państwowy. Na scenie działali również Uładzimier Piczeta, Dzmitry Dałgiałło, Jefim Karski, Zmicier Żyłunowicz (Ciszka Hartny) i inni. Niestety, wiele badań narodowych zostało wymazanych z powodu represji w latach 30. i ujrzały światło dzienne dopiero pod koniec XX wieku.

Po decyzji rządu z 1934 r. „o nauce historii w szkołach ZSRR”, do Mińska przybyła specjalna komisja. Podręczniki opublikowane w 1935 roku miały na celu uogólnienie nauki historii w całym Związku Radzieckim i nie były już nawet tłumaczone na język białoruski. Historia BSRR opublikowana przez Akademię Nauk w 1946 roku została ostro

skrytykowana.⁴ Represje i II wojna światowa przyniosły ogromne straty białoruskiej kulturze. I tylko w latach 60. pojawia się specjalizowany podręcznik z historii Białorusi. Wydarzenie to było w dużej mierze związane z otwarciem Katedry Historii BSRR w 1958 na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym i działalnością jednego z jej najzdolniejszych i najbardziej kontrowersyjnych przedstawicieli. Ławrientij Abacedarski został autorem pierwszego pełnoprawnego podręcznika historii BSRR. Badając historię relacji między Wielkim Księstwem Litewskim a państwem rosyjskim, z ostrożnością, starał się wykazać tezy o związkach między tymi dwoma państwami, ilustrując materiałem faktograficznym dokładnie coś przeciwnego. Grodzieński Instytut Pedagogiczny stał się odrębnym ośrodkiem badań nad okresem Wielkiego Księstwa Litewskiego (obecnie Państwowy Uniwersytet Grodzieński im. Janki Kupały). Ważną rolę odegrała tu osoba Jakowa Marasza, badacza Kościoła katolickiego na Białorusi. Specyficzną cechą szkoły naukowej Uniwersytetu w Grodnie stało się badanie wyznań chrześcijańskich na Białorusi. osobliwej szkoły (Swietłana Morozowa - Kościół

³ Грыцкевіч Анатоль, Прадмова да 5га выдання „У.М. Ігнатаўскі. Нарысы Гісторыі Беларусі”, s.3-12, Беларусь Мінск, 1992

⁴ Lindner Rainer Historiker und Herrschaft:Nationsbildung und Geschichtspolitik in Weißrußland im 19. und 20. Jahrhundert Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2009

unicki; Tamara Blinova - Zakon Jezuitów).⁵

Istniały jednak również pewne problemy w badaniu Wielkiego Księstwa Litewskiego w okresie powojennym. Jednym z takich kwestii została monografia Włodzimierza Paszuty "Образование Литовского Госсударства"/"Kształtowanie się państwa litewskiego", w której podkreślał on wyłącznie podrzędno-chłopską rolę Białorusinów w Wielkim Księstwie Litewskim. Było to sprzeczne z wcześniejszymi koncepcjami, ale było to na rękę władzy radzieckiej i dlatego zostało utrwalone w propagandzie na długi czas.

Wielkie Księstwo Litewskie i odrodzenie niepodległego państwa białoruskiego. Prace Mikołaj Jarmołowicza stały się prawdziwym przełomem nie tylko wśród białoruskich naukowców, ale także wśród szerszego czytelnika. Napisane w latach 60-tych i 70-tych, ujrzały światło dzienne dopiero w latach 90-tych. Prace historyczne Jarmołowicza nie były rekomendowane przez cenzurę w redakcjach sowieckich czasopism, mimo że cieszyły się ogromną popularnością wśród ludności i były aktywnie rozpowszechniane i

samodzielnie drukowane. Radykalność poglądów Jarmołowicza nawet po śmierci historyka wywołuje fale krytyki, nie umniejsza to jednak jego znaczenia dla historiografii i kultury Białorusi. Prace Jarmołowicza ostatecznie doprowadziły do dyskusji wśród historyków na temat ponownego przemyślenia roli Białorusinów w historii Wielkiego Księstwa Litewskiego i stały się podstawą współczesnego postrzegania przez Białorusinów własnej tożsamości.⁶

Osobliwością okresu późnych lat 90. i wczesnych 00. była publikacja dużej ilości literatury edukacyjnej. Wśród nich było "100 пытанняў і адказаў гісторыі Беларусі" / "100 pytań i odpowiedzi z historii Białorusi" (Saverchanka, Sanko), "Ці ты добра ведаеш гісторыю свайго края?" / "Czy dobrze znasz historię swojego kraju" (Gołubiew, Kruk, Loika) i inne.

Paweł Łojka staje się ważną postacią dla białoruskiej nauki historycznej. Już w latach 80. całkowicie zrewidował narrację historii Białorusi, przenosząc punkt ciężkości badań Wielkiego Księstwa Litewskiego ze społeczno-gospodarczego na społeczno-polityczny. Jednym z głównych dzieł Łojki i jego uczniów staje się szlachta, coś, co wcześniej było prawie niemożliwe. Paweł Łojko także był jednym z autorów narodowych

⁵ Любы Андрэй Беларуская гістарыяграфія Вялікага Княства Літоўскага на мяжы XX і XXI ст.:

да 25-годдзя кафедры гісторыі Беларусі старажытнага часу і сярэдніх вякоў Беларускага

дзяржаўнага ўніверсітэта "Przegląd Środkowo-Wschodni", 5, 2020

⁶ Ермаловіч Мікалай Іванавіч, Беларусь: энцыкл. даведнік, . Б. І. Сачанка (гал. рэд.) — Мінск: БелЭн

podręczników szkolnych do historii Białorusi. Jego podręcznik do siódmej klasy „Гісторыя Беларусі XVI-XVIII” /“Historia Białorusi od XVI do XVIII wieku” jest uważany za najbardziej udany i zorientowany narodowo podręcznik do historii Białorusi. W 1994 r. Łojko stanął na czele nowo utworzonej Katedry „Historii Białorusi czasów starożytnych i średniowiecza”, którą kierował aż do swojej przedwczesnej śmierci w 2010 r.

Pod koniec lat 90. XXI wieku podejmowane są intensywne wysiłki na rzecz ponownej oceny narracji narodowej. W latach 90. koncentrowano się „na sobie”: ujawnianiu zakazanych w czasach sowieckich tajemnic białoruskiej historii, „reinterpretacji” i „ponownym publikowaniu” dzieł przedwojennych autorów (tych samych Łastowskiego, Ignatowicza), argumentach niepodległości i rzeczywistości państwa białoruskiego. Początek lat dziewięćdziesiątych koncentrował się na rozpatrywaniu Białorusi w kontekście „cywilizacyjnym”: „europejskiej”, „Europy Środkowo-Wschodniej”, „Regionu Bałtyku” itd.

W tym kontekście można zauważyć pewną powolność badań w późnych latach 2000. Z jednej strony bronią prace magisterskie i doktorskie dotyczące epoki Wielkiego Księstwa Litewskiego (Valyantsin Golubeu, Siarhei Strenkouski, Andrei Miacielski, Andrei Liuby). Z drugiej strony odejście wielu historyków, którzy byli autorytetami w

badaniach lat 80. i 90. (Uładzimir Emelianchyk, Jury Zajec, Paweł Łojka, Jury Bohan). W rezultacie w latach dwudziestych XXI wieku w białoruskich studiach Wielkiego Księstwa nastąpił pewien kryzys charakteryzujący się pustkami w kapitale ludzkim, które tylko pogorszyły się w ciągu ostatnich kilku lat. Trudno mówić o przyszłości badań Wielkiego Księstwa Litewskiego na Białorusi. Trudno mówić o przyszłości białorusistyki Wielkiego Księstwa Litewskiego. Mimo że do dziś w nauce pozostało wielu wybitnych badaczy, nie zostali oni jeszcze „zastąpieni”. I możemy mieć tylko nadzieję na pozytywne rozwiązanie tej kwestii, ponieważ możemy zauważyć, że kwestia stosunku do Wielkiego Księstwa Litewskiego jako do jednego z przejawów białoruskiej państwowości silnie wpływa na postrzeganie siebie przez Białorusinów.

Jeśli jednak szukamy praktycznych wskaźników tego zjawiska, to warto zauważyć, że pamięć o bitwie pod Orszą zajmuje niemal kluczowe miejsce w narodowej samoświadomości Białorusinów. 15 lipca 1990 r. w Mińsku po raz pierwszy obchodzono rocznicę bitwy: w kościele kalwaryjskim odbyło się małe nabożeństwo, na placu Kupałowskim odbyło się zebranie, a także powstał projekt „Programu Grunwaldzkiego”, mający na celu wprowadzenie idei Grunwaldu do białoruskiego życia społecznego i kulturalnego. W tym samym roku, choć

nieoficjalnie, białoruska delegacja na czele z archeologiem Michasiem Tkaczowym udała się na obchody święta w Polsce. W euforii wydarzeń w tym samym roku otwarto letni obóz dziecięcy „Grunwald” pod Mińskiem, a także małą redakcję o tej samej nazwie. Niestety, starania te zostały zignorowane przez oficjalne władze, które postanowiły nie zakazać, ale też nie wspierać publicznego projektu, a następnie całkowicie go skrytykowały.⁷ Bitwie pod Grunwaldem poświęconych jest wiele dzieł białoruskich autorów, takich jak Uładimir Karatkiewicz, Kastyś Tarasau, Uładimir Arłou i innych, a także utwory wielu znanych grup muzycznych.

Białoruska narracja o Wielkim Księstwie Litewskim była wznawiana trzykrotnie - w latach 20-30, 50-80 i 90-tych. Z każdym kolejnym powrotem idea Wielkiego Księstwa Litewskiego nabierała nowego znaczenia. Lata 20. i 30. XX wieku - Wielkie Księstwo Litewskie było kolebką kultury politycznej i prawnej Białorusinów; w latach 50. i 80. XX wieku Białorusini, uciskani przez swoich polskich i litewskich panów, zachowali i rozwijali swój język i kulturę; wreszcie w latach 90. i 2000. XX wieku Wielkie Księstwo Litewskie było postrzegane jako inkubator narodu białoruskiego, idei narodowej i kultury politycznej, a po raz pierwszy podniesiono kwestię Wielkiego

Księstwa Litewskiego jako wspólnego dziedzictwa narodów białoruskiego i litewskiego.

Wielkie Księstwo Litewskie w literaturze i (kinematografii i muzykę) drugiej połowy XX i początku XXI wieku

W tej części przyjrzymy się, jak postrzeganie Wielkiego Księstwa Litewskiego rozwijało się i zmieniało w białoruskiej literaturze, sztuce ekranowej i muzyce. Jako okres odniesienia przyjmujemy przełom XX i XXI wieku. Ten okres — okres odrodzenia niepodległego państwa białoruskiego wpłynął na artystów i skłonił ich do zwrócenia się ku historii. Wielkie Księstwo Litewskie stało się romantyczną epoką w białoruskiej sztuce, epoką „złotych czasów” i „legendarnych osobowości” - coś, z czego można być dumnym, a jednocześnie coś, co było przez długi czas odbierane.

Miejsce w literaturze. Wielkie Księstwo Litewskie zajęło znaczące miejsce w literaturze białoruskiej drugiej połowy XX wieku. Pojawienie się Wielkiego Księstwa w literaturze białoruskiej wybranego okresu możemy podzielić na dwie warunkowe części - „Wielkie Księstwo Litewskie w literaturze białoruskiej” i „Wielkie Księstwo Litewskie w okresie odrodzenia państwa białoruskiego na przełomie lat 80. i 90.”. W czasach Związku

⁷ Сагановіч Генадзь,. Грунвальд у беларускай гісторыі, «Беларускі гістарычны агляд»Медыясонт, 2014

Radzieckiego pisarze musieli obchodzić się z nim bardzo ostrożnie, aby nie narazić się na gniew kierownictwa i recenzentów. Dlatego publikacja utworów literackich opisujących Wielkie Księstwo Litewskie jako państwo, w tym Białorusinów, a nie uogólnionych zdepersonalizowanych gnębieli, często stawała się pewnym buntem przeciwko systemowi. W każdym razie to właśnie białoruska literatura stała się jednym z głównych czynników kulturowych, które odegrały rolę w kształtowaniu białoruskiej tożsamości. W drugim przypadku literatura została stworzona w celu zapoznania Białorusinów z ich historią, ustalenia priorytetów, wyjaśnienia konieczności istnienia niepodległego państwa białoruskiego.

Уладзімір Караткевіч jest prawdopodobnie jednym z najbardziej znanych i cenionych pisarzy białoruskich. W ciągu swojego życia stworzył kilkadziesiąt dzieł detektywistycznych, fantastycznych i dramatycznych, z których wiele było opartych na prawdziwych wydarzeniach. Karatkeвіч spędził wiele czasu, pracując w archiwach, starając się jak najdokładniej zanurzyć bohaterów w epoce. W 1966 roku Karatkeвіч napisał swoją kultową powieść. „Хрыстос прыжамліўся ў гародне” /” Chrystus wylądował w Grodnie”, której fabuła oparta jest na prawdziwych wydarzeniach. Dzieło zostało zainspirowane zapisem w „Kronicy...” Macieja Strykowskiego, że w XVI wieku,

na początku panowania Zygmunta I, pojawił się człowiek, który nazywał siebie Chrystusem. Utwór przedstawia nadzieje ludu na Chrystusa jako zbawiciela narodu białoruskiego, przybliża czytelnikowi białorską kulturę i mentalność.⁸ Książka zostaje na tyle popularna wśród młodych ludzi, że w 1967 roku nakręcono film po jej motywach.

W 1977 r. białoruscy czytelnicy otrzymali zbiór esejów Karatkeвіча zatytułowany „Зямля пад белымі крыламі”/„Ziemia pod białymi skrzydłami”. Książka szczegółowo opowiada o kulturze, sztuce i miejscach pamięci Białorusi w formie małej podróży, poruszając ważne kwestie historii Białorusi od starożytności do lat 70. XX wieku, w tym bitwę pod Grunwaldem i Unię Lubelską.

Inny białoruski autor-popularyzator historii — Kastus Tarasau, także poświęcił wiele uwagi bitwie pod Grunwaldem. Jego powieść „Пагоня на Грунвальд”/ „Pościg na Grunwald” z 1991 roku z jednej strony — tylko pierwszoosobowa historia młodego chłopaka, który chce uzyskać sławę i bogactwo w wyczynach i przygodach, z drugiej — ciekawy opis wydarzeń z wojny 1409-1411. Mniej więcej w tym samym czasie ukazała się jeszcze jedna książka „Апошнія каханне князя

⁸ Мальдзіс Адам. Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча: партрэт пісьменніка і чалавека.

Міндоўга"/ „Ostatnia miłość księcia Mindowga”, opowiadająca o powstaniu Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Ale , być może za najsłynniejsze dzieło Tarasowa można uznać “Памяць пра легенды”/ „Pamięć o legendach”. Książka ta, w odróżnieniu od poprzednich, ma charakter bardziej popularnonaukowy. Autor wybrał do swoich badań najbardziej tajemnicze i mało znane wydarzenia historii Białorusi . Każdy rozdział to osobny zamknięty esej , a styl pracy jest dość lekki, odpowiedni dla masowego czytelnika, który na nowo odkrywa swoją historię. W pracy pojawiają się również dość “nieoczywiste” postacie, takie jak Szymon Budny czy Atanazy Brzeski. Książki Tarasowa ustanowiły pewien kod kulturowy Białorusinów. Wiele jego pomysłów znalazło się w książkach i podręcznikach edukacyjnych dla dzieci. Dzięki niemu bitwa pod Grunwaldem jest postrzegana przez Białorusinów jako ważne miejsce pamięci.

Podobny wpływ na białorską samoświadomość wywarło dwóch innych białoruskich pisarzy. Prozaik Uładzimir Arlow zajmował się popularyzacją historii Białorusi nie tylko w kraju, ale i poza jego granicami. Prace Orłowa zostały przetłumaczone na wiele języków, w tym angielski, niemiecki, polski, szwedzki, czeski, ukraiński, węgierski, francuski, rumuński, rosyjski, estoński, litewski, łotewski, słowacki, gruziński i inne . Vitaut Czaropka jest

autorem powieści historycznej “Храм без Бора”/”Świątynia bez Boga” (1992), która znalazła się na liście „Sto białoruskich książek XX wieku”. W książkach “Імя ў летапісе” / “Imię w kronikach” (1994) i “Уладары вялікага княства Літоўскага”/“Władcy Wielkiego Księstwa” (1996) ożywia panoramę wydarzeń historycznych na terytorium współczesnej Białorusi X-XVII w. i opowiada o najsłynniejszych białoruskich postaciach tamtych czasów.

Kino białoruskie. Dzięki głębokiemu kryzysowi w kinie białoruskim XXI wieku, całego dziedzictwo często traktowane jako nieciekawe, typisowane nakierowane na masowego i niezbyt wymagającego odbiorcę. Podstawowymi problemami współczesnej białoruskiej wytwórczości kina jest zmonopolizowanie rynku poprzez korporacje państwowe, skupienie się na zewnętrznym odbiorcy, niemal całkowite ignorowanie tematów narodowych w kinie fabularnym. Jednak, w czasach powojennych, kino pozostawało jedną z nielicznych przejawów fenomenu białorutenizacji w kulturze Białorusi. Kiedy polityka o tej samej nazwie została wycofana pod koniec lat 30-tych, właściwe działania na jej wzór w kinie nadal istniały, a nawet, zostały udoskonalone. Odbывало się to poprzez stworzenie projektów w języku białoruskim, ekranizacje dzieł białoruskiego teatru narodowego (np.”Паўлінка”/”Paulinka”, 1955 Janki Kupały), nagrywanie filmów na

podstawie opowieści białoruskich autorów (np. „Хто смяецца апошнім?” /”Kto się śmieje ostatni”, 1952 według opowieści Kandrata Krapiwu).⁹

Formułowanie wizji na Wielkie Księstwo Litewskie w białoruskim kinie odbywało się postępowo. Tutaj musimy porozmawiać osobno o dwóch głównych gatunkach - dokumentalnym i fabularnym. W pierwszym wypadku prace koncentrowały się na stworzeniu romantycznego obrazu białoruskiej architektury i przyrody jako niemych świadków „siwych czasów”. W tym miejscu nie powinniśmy zapominać o niektórych z najbardziej znanych filmów dokumentalnych, w które zaangażowany był Uladimir Karatkevich - „Сведкі вечнасці”/”Świadkowie wieczności” (1964) i „Памяць”/”Pamięć” (1966). Drugi film zasługuje na szczególną uwagę. W tle, nakręconym pod rodzajem kolorowej „kroniki”, lektor opowiada o różnych zabytkach architektury Białorusi. Pomimo oczywistego podkreślenia „ludowej” przynależności tych miejsc pamięci, autor skupia się na kościołach i martwi się o los „barokowych frontonów kościołów” i „wałących się murów pałaców”. W filmie pojawiają się również historie opisujące historię Wieży Kamienieckiej, zamku w Nieświeżu, Nowogródka i starego miasta Grodna.

Na polu dokumentalistyki szczególnie wyróżniało się studio

filmowe „Летанік”/Kronika. Studio „Летанік” powstało w 1968 roku na bazie mińskiego studia filmów popularnonaukowych i dokumentalnych. Od czterech dekad powstało tu około tysiąca filmów. Na przełomie XX i XXI wieku studio nakręciło kilkanaście filmów historycznych. Niektóre podejmujących pytanie o poszukiwaniu siebie w historycznej przestrzeni Europy. Wśród nich są takie utwory jako „Забытае імя”/ „Zapomnięte imię” 1995, „Ад прадзедаў спакон вякоў...”/”Od pradziadków z niepamiętnych czasów...” 1996. Niektóre na nowo, 1996 opowiedział kluczowe wydarzenia z historii Białorusi. Na przykład film „Крэва”/”Krew” opisuje wydarzenia unii z 1385 roku w kontekście historii samego miasta.¹⁰

Wręcz przeciwnie, białoruskie filmy fabularne koncentrują się na osobowościach Wielkiego Księstwa Litewskiego i ich wpływie na przyszłe zmiany w historii. Jednym z takich dzieł był film «Я, Франціск Скарына...»/„Jestem Franciszek Skaryna” wydany w 1969 roku. Nieznacznie przerabiając fakty historyczne, autorowi udało się stworzyć wizerunek romantycznego bohatera Skaryny. Dzięki temu i dobrej grze głównego aktora białoruski pierwszy

⁹ Красінскі А.В. Гісторыя кінамастацтва Беларусі ў 4 тамах. т. I, 1924-1959 гг; Мінск: Беларуская навука, 2001

¹⁰ Смольскі. „Панарама беларускага кіно. Зборнік матэрыялаў канферэнцыі.”, Мінск Р.Б „Арці-Фрес”, 1998

drukarnia została bardzo popularna wśród białoruskiej młodzieży.¹¹

Białoruscy reżyserzy również zwrócili szczególną uwagę na słynną konfrontację Witolda i Jagiełło. Film składa się z trzech części, niepowiązanych ze sobą i wydanych w różnych latach: „Пастка для зубра. Ягайла”/„Pułapka na żubra. Jagiełło” (1994), „Пастка для зубра. Вітаўт”/„Pułapka na żubra. Witold” (1995), „Прыйдзі і віждзь”/„Przyjdź i zobacz” (1992). Co ciekawe, postać Jagiełły w tym utworze nie ma jednoznacznie negatywnej konotacji, typowej dla twórczości białoruskich autorów. Film o Jagielle opowiada o tym jak książę odziedziczył Wielkie Księstwo i był wymuszony walczyć ze swoimi krewnymi o władzę. Film o Witoldzie pokazuje czasy największego rozkwitu Wielkiego Księstwa Litewskiego, i walkę Witolda z Jagiełłą o niepodległość. Obie postacie miały czas, by stać się zarówno bohaterem, jak i rywalem. W ten sposób możemy postrzegać ich nie jako jednostronnych protagonistów, ale także jako indywidualne osoby.

Po przeciwnej stronie skali możemy umieścić film „Анастасія Слуцкая”/„Anastazja Słutska” z 2003 roku. Pomimo próby stworzenia wizerunku „białoruskiej Joanny d'Arc”,

film okazał się porażką i nie został dobrze przyjęty przez widzów.

Muzyka. Skoncentrujemy się tutaj na niezależnych białoruskich wykonawcach i zespołach, które powstały na przełomie lat 80. i 90. i które osiągnęły szczyt popularności w latach 00. Moim zdaniem były one ważnym czynnikiem kształtującym obraz Wielkiego Księstwa Litewskiego w samoświadomości Białorusinów. Większość wykonawców to młodzi ludzie skupieni wokół uniwersytetów (głównie BSU). Muzyka ta może nie osiągnęła światowej sławy czy super zysków, ale jej atutem była różnorodność. Na białoruskiej scenie pojawiły się młode projekty folkowe, których zadaniem było przeciwstawienie się sowieckiej spreparowanej i wyidealizowanej idei muzyki ludowej. Dość często prowadzili mini badania etnograficzne, zbierając muzykę z różnych regionów Białorusi. Zespół „Stary Olsa” staje się absolutną legendą w tym gatunku. Projekt poświęcony był odtwarzaniu i stylizacji muzyki średniowiecznej przy użyciu oryginalnych instrumentów (lutnia, duda, cymbały, flet, lira). Założony w 1999 roku szybko zyskał niesamowitą popularność, która nie słabnie do dziś. Pojawiła się również ogromna fala „klonów”, które, swoją drogą, nie zyskały takiej samej sławy.

Większość utworów zespołu poświęcona jest wydarzeniom lub postaciom z historii Wielkiego Księstwa Litewskiego. Absolutnym hitem było

¹¹ Нячай, Мядзведзева, Агафонава Гісторыя кінамастацтва Беларусі ў 4 тамах. 2 Т., 1952-2002 гг.

Мінск : Беларуская навука, 2001

nagranie najstarszego zachowanego hymnu religijnego na terenie WKL „Bogurodzica”. Hymn ten jest ważną częścią pamięci narodowej Białorusinów. Ponadto, po wzięciu udziału w obu częściach projektu “Легенды Вялікага Княства Літоўскага”/ “Legends Wielkiego Księstwa Litewskiego”, Stary Olsa” wydaje kilka albumów poświęconych WKL. Wśród nich jest „Epos bohaterski”, zawierający ballady o bitwach pod Grunwaldem, Klietkiem i Orszą, które, jak już wspomniałem w poprzednim rozdziale, są ważnym elementem pamięci historycznej Białorusinów. Są też pieśni poświęcone wielkim generałom Konstantemu Ostrożskiemu i Wielkiemu Księciu Witoldowi. Ten ostatni, nawiasem mówiąc, jest „ulubionym” księciem białoruskich postaci kultury, ale o tym później.

Oprócz Starego Olsy w białoruskiej muzyce folk zebrało się kilka innych interesujących postaci. Grupa “Камэлот” nie zyskała takiej sławy, ale ich debiutancki album „U kraine tallerau”, a zwłaszcza ballada „Дзе ж вы тыя ваяры” stały się prawdziwym hitem. W cieniu pozostała również równoważąca etno i rock grupa Katsiaryny Vadanosavai, a także stosunkowo młoda grupa „Tutejszaja Szlachta”.

Osobno warto wspomnieć o gatunku białoruskiej muzyki bardowskiej. Takie piosenki były często łatwe do zaśpiewania i popularne wśród młodych, zaangażowanych patriotycznie

studentów. Białoruska pieśń bardowska to przede wszystkim opowieść o historii. Na tej scenie występowało wielu znanych i ważnych artystów, takich jak historyczny satyryk Wiktor Szałkiewicz. Skupiłbym się jednak na dwóch mniej znanych wykonawcach — Zmitsieri Bartosiku i Adreju Melnikawie. Obaj tworzyli teksty i muzykę w stylu pewnej ballady, wypełnione sumem o niepowrotnej historii. Andrej Mielnikow był pierwszym muzykiem, który zajął się postacią Bułak-Bałachowicza i wydarzeniami Słuckiego Czynu Zbrojnego. Ma na swojej liście ponad 2 dziesiątki albumów o tematyce odrodzenia narodowego i życia w realiach postsowieckich. A piosenka „Na ruinach Wielkiego Księstwa” Zmitsera Bartosika stała się zdecydowanym symbolem swoich czasów.

Rock zajmuje szczególne miejsce w białoruskiej muzyce. Myślę, że, i teraz on pozostaje najbardziej ulubionym gatunkiem muzyki wśród Białorusinów. Tutaj my musimy popatrzeć na zespół “Dzieciuki”. Jedną z najpopularniejszych ich piosenek jest utwór „Вітаўт Вялікі”.

W swojej muzyce “Dzieciuki” wykorzystują również instrumenty i motywy ludowe, ale trudno nazwać ich zespołem skupionym na etno. Ich muzyka zawsze charakteryzuje się dynamiką i energią. Piosenki są często inspirowane historią i lokalnymi dowcipami. Jednocześnie w dziełach często poruszane są poważne problemy:

powstanie 1863-1864, represje stalinowskie, partyzantka białoruska.

Podsumowując wszystkie powyższe, chcielibyśmy powiedzieć, że przemyslenie Wielkiego Księstwa Litewskiego jako, w tym państwa białoruskiego, pozostawiło swój ślad w białoruskiej sztuce końca XX - do końca XX wieku. Jeśli w czasach powojennych należało szczególnie starannie podejmować ten temat, podkreślając nierówności społeczne i rolę „białoruskiego chłopca”, to w czasach upadku i rozkładu państwa radzieckiego białoruskim artystom udało się odtworzyć utracony obraz „Wielkiego Księstwa Litewskiego” jako państwa, w którym Białorusini odgrywali ważną rolę.

Wyniki

Na przełomie *xx* stuleci Białorusini musieli ponownie uczyć się swojej historii od zera. Proces ten nie był łatwy i miał swoje konsekwencje. Mając własną tradycję historiograficzną, szkoły i instytucje naukowe, narodową literaturę, muzykę, kino, Białorusini wciąż potrzebowali czasu, aby nauczyć się postrzegać swoją historię na nowo.

Na początku XX wieku w białoruskiej narracji ukształtowała się raczej romantyczna koncepcja Wielkiego Księstwa Litewskiego jako „złotego wieku” historii Białorusi. Autorzy tacy jak Waław Łastouski, Usiewaład Ignatouski, Mitrofan Dounar-Zapolski stali u progu utworzenia niepodległego

państwa białoruskiego i w pewnym stopniu wpłynęło to na ich twórczość. W ich pracach można dostrzec następujące cechy wspólne: nieuznawanie unii kościelnych i politycznych, a także rozbiórów Rzeczypospolitej jako próby podporządkowania i faktycznego pozbawienia suwerenności Wielkiego Księstwa, postrzeganie Wielkiego Księstwa jako „dawnej Białorusi”. XX wiek charakteryzuje się białorutenizacją, instytucjonalizacją i intensywnym rozwojem białoruskiej nauki. Proces ten został przerwany przez silne represje, które doprowadziły do ogromnych strat ludzkich, sowietyzacji i ujednolicenia systemu edukacji. W czasach powojennych białoruska nauka potrzebuje czasu, aby na nowo napisać swoją historię, tak aby pasowała do nowych realiów. Na BSU powstaje Katedra Historii BSRR, Ławrentij Abatsedarski pisze pierwszy od czasów radziecki podręcznik historii Białorusi. W latach 80. i 90. powstał nowy obraz Wielkiego Księstwa Litewskiego jako jednej z kluczowych epok w historii Białorusi. Mikola Yermalovich, Pavel Loika i jego studenci budują nową narrację, zdeterminowani, by przywrócić białorską narrację narodową po długim okresie „zakazów” i „cenzury”

Tym samym zmieniające się narracje badań Wielkiego Księstwa Litewskiego bezpośrednio zależały od zmian zachodzących w społeczeństwie i jednocześnie je dyktowały, co nieco

koryguje postawioną przeze mnie we wstępie tezę.

Idee te znalazły odzwierciedlenie w kulturze i sztuce Białorusi w XX i na początku XXI wieku. W powojennej literaturze białoruskiej Uładzimir Korotkiewicz jako pierwszy podniósł kwestię konieczności zachowania pamięci o Wielkim Księstwie Litewskim jako ważnym okresie historii Białorusi. Napisał szereg dzieł, wśród których największym zainteresowaniem społeczeństwa cieszyły się m.in. „Зямля пад белымі крыламі”/„Ziemia pod białymi skrzydłami” i „Хрыстос прызямліўся ў гародне” /” Chrystus wylądował w Grodnie”. które opisują kulturę i mentalność Białorusinów przez pryzmat historii. Korotkiewicz pisze również scenariusze do filmów dokumentalnych, które w rzeczywistości dają początek nowemu początkowi tego gatunku. W gatunku powieści historycznej i książek popularnonaukowych pisali również Kastuś Tarasau, Uładzimir Arlow, Vitaut Czaropka. W kinie białoruskim wizerunek Wielkiego Księstwa

Litewskiego był gloryfikowany w filmach dokumentalnych i fabularnych. W pierwszym przypadku charakteryzowało się to wzmożonym obrazowaniem i dedaktycyzmem, podczas gdy w drugim kino koncentrowało się na opisie postaci w historii. W muzyce białoruskiej epoka Wielkiego Księstwa znajduje odzwierciedlenie w postaci ballad słynnych wydarzeniach i postaciach (np. o Witoldzie Wielkim czy bitwie pod Orszą). Kierunek ten rozwinął się w białoruskiej muzyce folkowej (np. Stary Olsa), bardowskiej (np. Zmitser Bartosik) i rockowej (np. Detiuki). Widzimy więc, że narracja Wielkiego Księstwa Litewskiego znalazła odzwierciedlenie w białoruskiej sztuce końca XX i początku XXI wieku, zajmując całą przestrzeń gatunkową.

Wielkie Księstwo Litewskie obejmuje pięć wieków historii Białorusi i jest ważnym czynnikiem w kształtowaniu się białoruskiej tożsamości. Wyraża się to poprzez prace naukowe i dzieła fikcyjne. W życiu codziennym objawia się to poprzez upowszechnianie obrazu w masowym użyciu.

Bibliografia

Lindner Rainer, Historiker und Herrschaft: Nationsbildung und Geschichtspolitik in Weissrussland im 19. und 20. Jahrhundert, Oldenbourg wissenschaftsverlag, 2009

Грыцкевіч Анатоль, Прадмова да 5га выдання “У.М. Ігнатоўскі. Нарысы гісторыі Беларусі”, S.3-12 Беларусь, Мінск, 1992

Красінскі А.В. Гісторыя кінамастацтва Беларусі ў 4 тамах. 1 Т., 1924-1959 ГГ; Мінск : Belaruskaa Navuka, 2001

Лінднэр Райнэр, Аб стане беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі
“Гісторыя, штодзённасць і правы чалавека”, S.48-61, Мінск, 1999

Любы Андрэй, Jagiellonica як гістарыяграфічная праблема ў працах аўтараў
XIX - пачатку XX стагоддзя, “«Долгий XIX Век» В Истории Беларуси и Восточной
Европы”, S.26-33, Мінск, 2021

Любы Андрэй, Беларуская гістарыяграфія Вялікага Княства Літоўскага на
мяжы XX і XXI СТ.: Да 25-годдзя КАфедры Гісторыі Беларусі Старажытнага Часу і
Сярэдніх Вякоў Беларускага Дзяржаўнага Ўніверсітэта “Przegląd
Środkowo-Wschodni”, 5, 2020

Мальдзіс Адам. Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча: Партрэт
пісьменніка і чалавека. — МН., 1990. — 230 С.

Нячай, Мядзведзева, Агафонава гісторыя кінамастацтва беларусі ў 4 тамах.
2 Т., 1952-2002 ГГ, Мінск: Belaruskaâ Navuka, 2001

Сагановіч Генадзь,. Грунвальд у беларускай гісторыі, «Беларускі гістарычны
агляд», Медыясонт, 2014

Смольскі. “Панарама беларускага кіно. Зборнік матэр’ялаў канферэнцыі.”,
Мінск Р.Б “АРЦІ-ФРЕС”, 1998